Alina-Iuliana POPESCU
(Universitatea de Vest din Timişoara)

Călătorie în oniric. Atmosfera gotică din volumul *Inima reginei* (1971) al Ilenei Mălăncioiu

Abstract: (Oneiric trip. The Gothic atmosphere from the volume *The Queen's Heart* (1971), by Ileana Mălăncioiu) Ileana Mălăncioiu is a Romanian poet of the 60's Generation, who are ensuring the pure lyricism resurrection, through a poetry *blending late romantic* ideas with *expressionist* modes. In the volume *The Queen's Heart* (1971) an unreal framework, almost oneiric, a gothic atmosphere is governing, dominated by castles, fortresses, towers, ladders, walls, a space maze in which death and life merge permanently. Most poems of Ileana Mălăncioiu include some hallucinatory sequences, from a funeral rite. In *The Queen's Heart* the body appears as a metaphor for death, decomposition, degradation.

Keywords: poetry, oneiric, gothic atmosphere, romanticism

Rezumat: Ileana Mălăncioiu se înscrie, prin estetica sa, Generației '60, asigurând resurecţia lirismului pur, prin intermediul unei poetici de amestec între un *romantism târziu* şi un *expresionism sumbru*. În volumul *Inima reginei* (1971), guvernează un cadru ireal, aproape oniric, o atmosferă gotică, ceţoasă, dominată de castele, de cetăți, de turnuri, de scări, de ziduri, un spaţiu labirintic în care morţii şi vii se confundă permanent. Resurecţia romantismului sumbru, cu trecere către simbolism, este îmbinată cu un interesant amestec de expresionism, diferit, însă, de cel al extazului, aproape diametral opus. Cele mai multe poeme ale Ilenei Mălăncioiu cuprind secvenţe halucinante, dintr-un ritual funerar. În *Inima reginei* trupul apare ca metaforă a morții, a descompunerii, a degradării.

Cuvinte-cheie: poezie, oniric, gotic, atmosferă, romantism

La o primă analiză, scrierile Ilenei Mălăncioiu şochează cititorul, conducându-l către o lume a sumbrului, irezistibil atrasă de „chemarea obsesivă a unui tărâm straniu" (Negrici 2007, IX), o lume în care se respiră „un aer blând maladiv" (Felea 1980, 173). Ca într-un ameţitor joc al iluziilor optice, poezia sa naşte un spaţiu în care ritualul nupţial este întrerupt succesiv de violente imagini funerare, ceremonia fiind una confuză, desfăşurată într-un altar subteran, în care mirele urmează să îşi depună jurămintele în faţa unei mirese moarte sau invers. Decorată, aproape suprarealist, cu flori de crin, atmosfera devine un cadru sufocant, care îşi dezvoltă metastatic lujerii:

> „Vântul poartă în el sămânţă de crin,/ Ies crini din piatra marilor bulevarde,/ Ies crini prin albul mat al pereților/ Și prin soarele care ne arde./ Ca nişte lujere nesfârşite sunt razele,/ Ochiul însuşi e un crin cu mijlocul gol,/ Vederea se face prin floarea lui albă/ Prin care a curs vitriol" (*Ochiul însuşi e un crin*).

Un univers aproape oniric, guvernat de „castele, cetăţi, turnuri, scări şi ziduri, spaţii labirintice, în care morţii şi vii se confundă permanent" (Simion coord. 2004,

BDD-A26650 © 2017 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:49 UTC)

289) trasează *calea* spre lumea de dincolo, care „nu e nici *tărâmul celălalt* din basm, nici departele eminescian, deşi păstrează [...] încă explicite legături cu acesta" (Holban 2011, 8).

Notând distincţia semantică între *drum* şi *cale*, ambele fiind trasee ale fiinţei interioare în poezia Ilenei Mălăncioiu, Ioan Holban îi conferă *drumului* un „regim teluric" („Mă-ndrept pe drumu-ntunecat anume/ Să nu-mi văd boii tineri şchiopătând,/ Le-au intrat potcoavele-n copite/ Şi se tem s-atingă de pământ". - *Drum*), iar *căii*, „regimul cosmic", aceasta fiind unica poartă de acces către lumea cealaltă: „calea e *somnia*, lumea de dincolo a lui Ieronim" (Holban 2011, 9). Hotarul dintre viaţă şi moarte, de unde nimeni nu se mai întoarce, înţeles „ca semn al discontinuităţii spaţiului pe orizontală şi pe verticală" (Holban 2011, 9), devine „locul unde duhul lumii vii se uneşte cu cel al lumii moarte, unde «polii opuşi» surpă pământul dintre ei, pentru ca «să înceapă albul ce nu se mai sfârşeşte»" (Holban 2011, 10).

Volumul *Inima reginei* (1971), în stilul obişnuit al poetei, propune o incursiune aproape la limitele absurdului, venită să descompună şi să recompună, în mod permanent, relaţia Eros-Thanatos, dovedind astfel fluiditatea graniţei dintre viaţă şi moarte, ambele reunite sub spectrul incert al visului. Moartea, precum şi erosul de tip macabru devin temele fundamentale ale poeziei Ilenei Mălăncioiu. Acestea se împletesc, în *Inima reginei*, în linia unui expresionism întunecat; lirismul lugubru se conturează într-un univers halucinant „populat, ca la unii romantici (Poe, Eminescu), de fiinţe situate la limita dintre realitate şi vis, proiecţii ale unei mari tensiuni afectiv – spirituale" (Simion 2004, 291).

Geneza destul de interesantă a acestei cărţi vine în desluşirea conţinutului său, care are la bază două elemente. Primul este reprezentat de dorinţa-testament a Reginei Maria ca, după moartea sa, inima să îi fie separată de trup şi să îi fie aşezată la capela Stella Maris, de lângă palatul de la Balcic. Cel de-al doilea e constituit de obsesia unui fost director al Muzeului de la Castelul Bran din anii '70 pentru inima reginei, director care a scos-o din stânca în care era îngropată, păstrând-o în dulapul lui, lângă călimara cu cerneală şi alte obiecte pentru birou. Faptele sunt redate, în mod direct, într-unul dintre poemele conţinute de carte:

> „Natanael, cred că umblă şobolani prin cetate,/ Patul regal se vede ros,/ Din stânca scormonită peste noapte,/ Inima reginei au scos./ Oamenii vin şi întreabă/ Unde e inima doamnei regine,/ În dulapul lui o ascunde/ Paznicul înnebunit de ruşine.// Natanael, aveţi grijă,/ Cetatea va fi dărâmată,/ Puneţi în ziduri din loc în loc/ Otravă curată.// Cred că umblă şobolani prin cetate/ Şi piatra de pe piatră o ridică,/ Natanael, inima reginei e scoasă din stâncă/ Şi mi-e ruşine si mi-e frică." (*Inima reginei*).

Extrapolând toate valenţele estetice ale visului, de la cele puse în valoare de romantici, până la cele dezvoltate de onirişti, Ileana Mălăncioiu adaugă textelor sale propriile obsesii şi spaime, în care viaţa nu este altceva decât o iluzie, un vag traseu în necunoscut, „străbătut", când spasmodic, când inert, pe ritmuri de rugăciune-blestem, sub neobosita îndrumare a unei fiinţe din celălalt tărâm:

BDD-A26650 © 2017 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universităţii de Vest din Timişoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:49 UTC)

„Adormisem undeva în drumul furnicilor/ și visam ca voi fi ocolită/ când deodată au început să treacă peste mine/ cu pasul lin de cale nesfârșită.// Noi furnicile, spunea regina furnicilor/ ne știm bine drumul prin mușuroi,/ iar eu cu spaimă răspundeam încet:/ și noi, regină, și noi.// Atunci m-a luat în spate ca pe-un sac/ și aș fi vrut sa fie cineva viu/ să-mi spună dacă ea creștea atât de înfricoșător/ sau eu mă micșoram fără să știu." (*În drumul furnicilor*);

„Cine crede în răpire răpit să fie,/ Cine crede în gresie, gresie cenuşie,/ Cine crede în ochiul tău să se zbată/ Ca pleoapa lui vie şi adevărată.// Ca pleoapa lui de gresie de pe ochiul ei,/ Ca vena lui de la tâmplă, [...]/ Acolo de unde nimeni nu mai vine/ Şi unde s-au dus cele trei/ Sfinte feţe cu trupul/ Celei mai iubite femei." (*Rugăciune*).

Călătoria inedită, într-un spaţiu mai puţin vizitat, pe care autoarea o propune în mod constant în acest volum, realizată prin imagini insolite şi prin toposuri incerte, conturează – am putea spune – ceea ce peisajul literar românesc de la jumătatea secolului al XX-lea va numi „imagine onirică estetică", adică acel tip de imagine rezultat în urma interacţiunii dintre vis şi realitate, noul univers născut nefiind o evadare din realitate, ci o construcţie analoagă (vezi Bako 2012). Cu alte cuvinte, universul visului oniric nu ar fi, la fel ca în romantism sau ca în suprarealism, un univers al unor forţe inconştiente, ci este unul al visului lucid, prin intermediul căruia scriitorul îşi construieşte lumea.

Pendulând între acest tip de estetism, promovat de mișcarea onirică a anilor '70, şi cel promovat de romantici, Ileana Mălăncioiu pune metaforele somnului şi visului în strânsă legătură cu metafora morţii, acestea reprezentând tuneluri spre viaţa de apoi. Lor li se alătură increatul şi nunta, în completarea absurdului unei existenţe din care poeta este „atrasă de ceea ce Goethe numeşte fenomenul originar, de prototipurile existenţei, stăpânită de nostalgia increatului" (Simion 2004, 294).

Structura narativă care predomină în toate poemele sale, fie ea chiar şi numai de suprafaţă, dar care se accentuează tot mai mult pe parcursul volumului, devine instrument esenţial în crearea atmosferei onirice, reconsiderată şi ea permanent, cadrul transformându-se într-un spaţiu întunecat al groazei şi al spaimei. Realitatea capătă dimensiuni lugubre, în care se instalează frica şi singurătatea:

„Şi de mare frică am fost cuprinsă,/ Ieronim, iartă-mă, nu pot să te mint,/ Când te-am atins am simţit foarte rece/ Umărul tău de argint." (*De frică*).

O primă metaforă a morţii, a descompunerii şi a degradării este trupul, dublat de alegoria moarte – nuntă, care direcţionează întreaga simbolistică a poeziei Ilenei Mălăncioiu către un tragism absolut, în care totul, până şi binele şi frumosul, este supus pieirii:

„Să bem vinul de nuntă, mirele a murit,/ Mireasa a murit şi ea,/ Nuntaşii toţi/ Sunt morţi şi în pământ am simţit/ Cum hora miresei se învârtea.// Taci, mireasă, nu mai plânge/ Că a venit mirele tău cel blând,/ Ca un miel ochiul lui adoarme,/ Ca un crin se luminează visând.// Se preface numai că e piatră albă/ Taci, mireasă, nu mai plânge şi nu-i fie frică,/ De pe ochiul tău, ca un voal de nuntă,/ O pojghiţă de gheaţă se ridică." (*Taci, mireasă nu mai plânge!*);

„Dar parcă-s singură la nunta mea,/ Tu stai tăcut şi mâna ta îmi poartă/ Cu spaimă braţul ca un mire-adus/ Să se cunune cu mireasa moartă" (*Mireasa moartă*); „E liniște deplină, stau mirii-ngenuncheaţi/ Şi parcă lumea piere, şi parcă nu mai sunt,/ O altă nuntă pare să fie aşteptată/ De sufletele strânse la templul din pământ..." (*Nunta*).

BDD-A26650 © 2017 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:49 UTC)

Împrumutând imagini romantice („Sub bolta cea înaltă a unei vechi biserici,/ Între făclii de ceară, arzând în sfeşnici mari,/ E-ntinsă-n haine albe cu faţa spre altar/ Logodnica lui Arald, stăpân peste Avari;// Încet, adânc răsună cântările de clerici./ Pe pieptul moartei luce de pietre scumpe salbă/ Şi păru-i de-aur curge din raclă la pământ,/ Căzuţi în cap sunt ochii. C-un zâmbet trist şi sfânt/ Pe buzele-i lipite, ce vinete îi sunt, iar faţa ei frumoasă ca varul este albă” - Mihai Eminescu, *Strigoii*), Ileana Mălăncioiu străbate tărâmul fragil al vieţii, pătrunzându-l în cele mai adânci straturi, acolo unde sălăşluieşte moartea, ascunsă mereu sub aparenţa înşelătoare a unui voal de nuntă, el însuşi fiind un voal de doliu:

> „Ci iată crinul, repetându-se la nesfârşit,/ Trei crini împreună buchetul divin,/ Mai multe buchete o nuntă şi o moarte,/ Toate nunţile şi morţile acelaşi crin./ Din crini este hora miresei, iubite,/ Din crini convoiul de înmormântare.” (*Ochiul însuşi e un crin*).

Cultivând imagini parcă desprinse din propriile vise, Ileana Mălăncioiu îşi construieşte din poezie un edificiu înconjurat de ziduri de apărare,

> „un spaţiu labirintic, în care urcuşul şi coborâşul, morţii şi viii se confundă ambiguu, în care Ieronim – regele, Ierodesa – regina, Nathanael – fiul şi eul poetic joacă aceeaşi dramă cu măşti a iubirii imposibile, a substituirilor gemelare, la graniţa incertă dintre lumi. Trupul, unul dintre elementele – cheie ale dramei – trupul alcătuit din bucăţi al iubitului spectral, trupul iubitei vii, disputat aprig de moarte, trupul de umbră al reginei moarte -, este locul unde viaţa şi moartea, dorinţa şi spaima se confruntă, ca într-o arenă a sfâşierii, a mutilării, dar şi spaţiu al posibilei vindecări miraculoase” (Simion 2004, 295).

Fie că este vorba despre obsesia inimii reginei moarte, ascunsă în stâncă şi care, asemenea Anei din *Monastirea Argeşului*, *ţine* cetatea, fascinându-le şi tulburându-le, totodată, pe cele două personaje masculine, Ieronim şi Natanael, fie că este vorba despre o altă voce a morţii, ritualul erotic intervine constant, fiind iniţiat de către femeie, prin gesturi tandre, precum cel prin care domnişoara mireasă îşi sărută în tăcere cele trei flori de „crini albi şi cărnoşi cum n-am mai văzut”, simboluri ale inocenţei care ascunde voluptate:

> „Domnul mire zboară peste nori,/ În tăcere, domnişoara mireasă/ Sărută cele trei flori/ Ca şi cum n-ar fi flori de crin,/ Ci feţe sfinte cu adevărat.” (*Crini pentru domnişoara mireasă*).

Continuând acelaşi ritm, în *Crini pentru domnişoara mireasă* ritualul de nuntă devine ritual de înmormântare, la care iubita asistă:

> „Domnul mire nu poate să răspundă,/ Domnul mire zboară peste nori,/ În tăcere, domnişoara mireasă/ Sărută cele trei flori// Ca şi cum n-ar fi flori de crin,/ Ci feţe sfinte cu adevărat./ Ce purtaţi, domnule mire, în buchetul cu trei fire/ Care trupul miresei l-a înviat?” (*Crini pentru domnişoara mireasă*).

Urmează ca, în *Scara*, moarta să fie femeia (regina) care, printr-un cântec sinistru, îşi ademeneşte bărbatul viu:

> „Trupul meu, Ieronim, asemenea unei umbre,/ Alături de tine nemişcat aşteaptă,/ O scară nesfârşită-n faţa lui apare/ Regine se roagă pe ultima treaptă.// Nu te apropia, iubitule, la jumătate,/ Scara pe care stau e frântă, / Cântecul care ţi se pare că de la mine vine/ Femeia de lângă tine îl

BDD-A26650 © 2017 „Jozsef Attila” Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universităţii de Vest din Timişoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:49 UTC)

cântă.// N-am cântat eu, Ieronime, şoptesc,/ Trupul meu de el atins să nu fie;/ Rău îmi pare că regina a-ncremenit/ În mantia ei cenuşie.// Mă apropii de scară şi-ncep să cobor/ Apăsată de o mare vină;/ Scara trosneşte şi vorbele abia se aud: / Dumneavoastră aţi cântat, doamnă regină?" (*Scara*).

Figură centrală a liricii Ilenei Mălăncioiu, Ieronim „exprimă *timpul prorocilor*; în *Inima reginei*, el devenind, uneori, Natanael, prorocul de la curtea lui David: numele său înseamnă *darul lui Dumnezeu*, cum se spune în *Cartea regilor* şi *Cartea lui Zaharia*, din vechime, la fel cum scrie Ileana Mălăncioiu în poemul *Calea* din volumul *Inima reginei*. *Calea sunt eu*, spune Ieronim-Natanael, desemnând traiectul fiinţei dincolo de drumul teluric şi de calea cosmică, spre Edenul pe care ceilalţi prooroci, Daniel, Ezechiel, dar şi heruvimii îl păzesc" (Holban 2011, 10):

„Ieronim, galben este obrazul fiului tău de pe zid,/ Că în noapte o aureolă de sfânt pare,/ Când singură, cu el rămân pază somnului tău/ Pe pietrele albe de la intrare./ Doamnă, îmi spune, stând nemişcat/ Şi încercând să se apropie cu greu,/ De pe piatra de unde sunt aş putea/ Să v-arăt calea către tatăl meu./ Încercaţi să ajungeţi pe zid, lângă mine,/ Nu vă fie frică, urcaţi mereu,/ Care este calea, Natanael, îl întreb,/ Doamnă, şoptește, calea sunt eu./ Şi rămân mai departe în faţa cetăţii/ Pe pietrele albe pe care sunt/ Şi-ncep să te văd prin obrazul lui galben/ Asemeni unei aureole de sfânt." (*Calea*).

Poate singura poetă din literatura română care cunoaşte îi consacră *morţii* un loc central în opera sa, Ileana Mălăncioiu îndrăzneşte să deschidă porţile Infernului cu Poezia sa, păşind cu zgomot prin liniştea de cruci şi de morminte cu lespedea dată la o parte, căutând, neostenit, în tărâmul de dincolo, pe cineva dispus să îi vorbească şi să o salveze, asemenea reginei Lenore, a romanticului Gottfried August Bürger:

„Patul meu, Ieronim, cu stâlpi negri împrejmuit este,/ Din greşeală, m-am culcat în el, în noaptea aceea,/ Încet, îl trăgeau zece cai,/ Nimeni nu ştia încotro mă duceau,/ Alăturea, numai tu plângeai.// Dar eu nu vedeam,/ Ieronim, că tu stai,/ Lângă mine şi plângi,/ Muget de fiară mi se părea c-aud,/ Să vină un om sfânt era mare mea rugă,/ La simpla apropiere a lui,/ haita de animale să fugă." (*O aripă de vrabie*).

Utilizând imaginea-cuvânt, Ileana Mălăncioiu desprinde din texte sacre cadre pe care le ataşează, în mod firesc, liricii sale:

„Ca o pasăre albă sufletul lui îmi şade în palmă,/ ce sămânţă să-i caut şi ce cântec să-i cer,/ ce foc l-a oprit, Doamne, în liniştea aceasta/ din drumul lui către cer?/ A venit cu aripile lăsate în jos,/ cu frică şi-ntristare m-am oprit lângă el,/ părea să aibă ochi pe tot trupul,/ semăna cu heruvimii tăi când s-au arătat lui Ezechiel./ Împrejur vedeam norul în care-a venit/ şi cele patru feţe nevăzute ale lui/ şi cele patru roţi de hrisolit/ care-l duceau acolo unde le spui./ El i-a poruncit să stea în palmele mele, mi-am zis,/ în roata lui e duhul care l-a adus,/ Doamne, nu-i pedepsi pe cei ce prind sufletele ca păsările,/ când ai să-l chemi are să fie sus." (*Ca o pasăre albă*).

Astfel îşi recunoaşte teama de a nu găsi cuvintele potrivite, care să o exprime la modul absolut şi care să o ajute, totodată, să păstreze cele două lumi paralele, atât de necesare sieşi: lumea interioară, intimă, şi cea exterioară, a poeziei.

BDD-A26650 © 2017 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:49 UTC)

Referinţe bibliografice

Bako, Alina. 2012. Dinamica imaginarului poetic: grupul oniric românesc. Cluj-Napoca: Eikon.
Felea, Victor. 1970. *Aspecte ale poeziei de azi*, *II*. Cluj-Napoca: Editura Dacia.
Holban, Ioan. 2011. *O lume cu păpuşi din cenuşă de morţi*, în „Convorbiri literare", nr. 11, p. 7-11.
Manolescu, Nicolae. 2008. *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*. Pitești: Editura Paralela 45.
Mălăncioiu, Ileana. 1971. *Inima reginei.* București: Editura Eminescu.
Mălăncioiu, Ileana. 1970. *Către Ieronim*. București: Editura Albatros.
Negrici, Eugen. 2007. *Prefață* la Ileana Mălăncioiu, *Urcarea muntelui*. București: Editura Corint, p. III-X.
Oancea, Ileana. 1999. *Poezie şi semioză*. Timişoara: Editura Marineasa.
Simion, Eugen (coord.). 2004. *Dicţionarul general al literaturii române. M/N*. București: Editura Univers Enciclopedic.

BDD-A26650 © 2017 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:49 UTC)